JALOLIDDIN MANGUBERDI — VATAN OZODLIGI UCHUN KURASHGAN QAHRAMON

Turg‘unaliyeva Mohinur Sohibjon qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
Namangan filiali, Tarix ta’lim yo‘nalishi
2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Shamsiddinov Bahodir**
Elektron pochta: shamsiddinovbahodir23@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada XIII asr boshlarida mo‘g‘ullar istilosiga qarshi kurash olib borgan Jaloliddin Manguberdining harbiy-siyosiy faoliyati tarixiy-tahliliy yondashuv asosida o‘rganiladi. Xorazmshohlar davlatidagi siyosiy inqiroz sharoitida sarkardaning qarshilikni tashkil etish, tarafdorlarini birlashtirish va davlat hokimiyatini saqlab qolishga qaratilgan harakatlari tahlil qilinadi. 1221-yilgi Parvon jangi va Sind daryosi bo‘yidagi jang natijalari harbiy muvaffaqiyat, ichki birlik va siyosiy barqarorlik o‘rtasidagi bog‘liqlik nuqtayi nazaridan qiyoslanadi. Tadqiqotda Jaloliddin Manguberdi faoliyatiga faqat qahramonlik timsoli sifatida emas, balki o‘z davrining murakkab siyosiy-harbiy sharoiti doirasida baho beriladi. Uning tarixiy merosining vatanparvarlik tarbiyasi va tarixiy xotiradagi o‘rni ham yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Jaloliddin Manguberdi, Xorazmshohlar davlati, mo‘g‘ullar istilosi, Chingizxon, Parvon jangi, Sind daryosi, harbiy-siyosiy kurash, ichki birlik, tarixiy xotira, vatanparvarlik.

АННОТАЦИЯ

В статье на основе историко-аналитического подхода рассматривается военно-политическая деятельность Джалал ад-Дина Мангуберди, противостоявшего монгольскому нашествию в начале XIII века. Анализируются его действия по

организации сопротивления, объединению сторонников и сохранению государственности в условиях политического кризиса Хорезмшахского государства. Битва при Парване и сражение на реке Инд в 1221 году сопоставляются с точки зрения взаимосвязи военных успехов, внутреннего единства и политической устойчивости. Деятельность полководца оценивается не только через призму героизма, но и в контексте сложных военно-политических обстоятельств его эпохи. Отдельное внимание уделено месту его наследия в исторической памяти и патриотическом воспитании.

Ключевые слова: Джалал ад-Дин Мангуберди, государство Хорезмшахов, монгольское нашествие, Чингисхан, битва при Парване, река Инд, военно-политическая борьба, единство, историческая память, патриотизм.

ABSTRACT

This article examines the military and political activities of Jalal ad-Din Manguberdi, who resisted the Mongol invasion in the early thirteenth century, using a historical and analytical approach. It considers his attempts to organize resistance, unite supporters, and preserve political authority during the crisis of the Khwarazmian state. The 1221 Battle of Parwan and the battle on the Indus River are compared in terms of the relationship between battlefield success, internal unity, and political stability. Rather than presenting Jalal ad-Din solely as a heroic figure, the article situates his actions within the complex political and military circumstances of his time. His place in historical memory and patriotic education is also discussed.

Keywords: Jalal ad-Din Manguberdi, Khwarazmian state, Mongol invasion, Genghis Khan, Battle of Parwan, Indus River, military and political resistance, unity, historical memory, patriotism.

KIRISH

XIII asr boshlarida Markaziy Osiyoda yuz bergan mo‘g‘ullar istilosi mintaqaning siyosiy hayoti va mavjud davlat tuzilmalarini tubdan o‘zgartirgan muhim tarixiy

voqealardan biridir. Mazkur davrda Xorazmshohlar davlati og‘ir harbiy va siyosiy sinovga duch kelgan. Bu sharoitda Jaloliddin Manguberdi istiloga qarshi kurashni davom ettirgan sarkarda va siyosiy arbob sifatida tarix sahnasiga chiqdi. Uning faoliyatini tushunish uchun alohida janglar natijasini emas, balki davlatning ichki ahvoli, qo‘shinlar o‘rtasidagi hamjihatlik va tashqi harbiy bosimni birgalikda tahlil qilish zarur [1], [2].

Jaloliddin Manguberdi faoliyatining eng muhim sahifalaridan biri 1221-yilda Parvon yaqinida mo‘g‘ul qo‘shinlari ustidan erishilgan g‘alabadir. Shu yilning o‘zida Sind daryosi bo‘yida Chingizxon qo‘shinlari bilan yuz bergan jang esa boshqa natija bilan yakunlangan. Parvondagi muvaffaqiyat va Sind bo‘yidagi mag‘lubiyatni qiyoslash harbiy mahoratning imkoniyatlari, siyosiy birdamlikning ahamiyati va kuchlar nisbatining janglar yakuniga ta’sirini ko‘rsatishga xizmat qiladi [3], [4].

Mavzuning dolzarbligi Jaloliddin Manguberdi shaxsining xalq tarixiy xotirasida jasorat va Vatanga sadoqat timsoli sifatida saqlanib qolganligi bilangina belgilanmaydi. Uning muvaffaqiyatlari va muvaffaqiyatsizliklarini xolis o‘rganish yirik siyosiy inqiroz sharoitida harbiy qarorlar, ichki kelishmovchiliklar hamda davlatni saqlab qolishga qaratilgan harakatlarning o‘zaro ta’sirini anglash imkonini beradi. Shu jihatdan tarixiy shaxsning ma’naviy qiyofasi bilan amaliy siyosiy faoliyati o‘rtasidagi farqni hisobga olish ilmiy tahlil uchun muhimdir [5], [6].

Tadqiqotning maqsadi Jaloliddin Manguberdining mo‘g‘ullar istilosiga qarshi kurashini, Parvon va Sind daryosi bo‘yidagi janglarning tarixiy ahamiyatini hamda sarkardaning siyosiy faoliyatini manbalarga tayangan holda kompleks yoritishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun Xorazmshohlar davlatidagi murakkab vaziyatning qarshilik harakatiga ta’sirini aniqlash, ikki jang natijalarini qiyoslash, ichki nizolar va siyosiy ittifoqlarning rolini baholash, shuningdek, Jaloliddin Manguberdi merosining bugungi tarixiy tafakkurdagi o‘rnini izohlash vazifalari belgilandi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotning manbaviy asosini Jaloliddin Manguberdi va Xorazmshohlar davlati tarixiga oid yozma manbalar hamda ilmiy adabiyotlar tashkil etadi. Shihobiddin Muhammad an-Nasaviyning “Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tafsiloti” asari [1] sarkarda faoliyatini yoritishda muhim tarixiy manbalardan biri hisoblanadi. Alouddin Atomalik Juvayniyning “Tarixi jahongusho” asari [6] va Rashid ad-Dinning tarixiy to‘plami [7] mo‘g‘ullar istilosi hamda uning siyosiy oqibatlarini kengroq mintaqaviy doirada o‘rganish imkonini beradi. Mazkur manbalar mualliflari yashagan tarixiy sharoit va voqealarga munosabatida farqlar mavjud bo‘lishi mumkinligi hisobga olindi.

Mavzuning ilmiy talqinida Z. Buniyotovning Xorazmshohlar davlati tarixiga doir tadqiqoti [2], O. Bo‘riyev va N. Toshevning Jaloliddin Manguberdi haqidagi asari [3], H. Sodiqovning monografiyasi [4], shuningdek, V. V. Bartoldning mintaqa tarixiga doir tadqiqoti [8] muhim o‘rin tutadi. Mo‘g‘ullar istilosining kengroq tarixiy kontekstini yoritish uchun J. J. Saundersning ilmiy asari [9], Xorazmshohlar tarixini yoritish uchun I. Qafaso‘g‘lining tadqiqoti [10] ham bibliografik asos sifatida qamrab olindi.

Maqolada tarixiylik, xolislik, qiyosiy-tarixiy tahlil, manbashunoslikka asoslangan tanqidiy yondashuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tarixiylik metodi sarkarda faoliyatini XIII asr boshlaridagi siyosiy va harbiy sharoit bilan bog‘liq holda tushuntirishga xizmat qildi. Qiyosiy-tarixiy tahlil Parvon va Sind daryosi bo‘yidagi janglarni maqsadi, natijasi hamda keyingi siyosiy ta’siri jihatidan qiyoslashga imkon berdi. Tizimli yondashuv asosida harbiy muvaffaqiyat, siyosiy birlik va davlat boshqaruvi o‘rtasidagi munosabatlar bir-biridan ajratilmagan holda ko‘rib chiqildi.

Tarixiy ma’lumotlarga baho berishda qahramonlik ruhidagi tasvir bilan aniq harbiy-siyosiy hodisalarni farqlashga e’tibor qaratildi. Masalan, sarkardaning shaxsiy jasorati va jang yakunining davlat uchun strategik natijasi alohida tahlil qilindi. Mazkur maqola mavjud tarixiy adabiyotlarni umumlashtirishga asoslangan bo‘lib, yangi qo‘lyozma, arxiv hujjati yoki mustaqil miqdoriy ma’lumotlarni ilmiy muomalaga kiritish da’vosini

qilmaydi. Xulosalar manbalarda yoritilgan voqealarning qiyosiy talqini doirasi bilan cheklanadi.

NATIJALAR

Xorazmshohlar davlatidagi siyosiy inqiroz va qarshilikning davom ettirilishi

Tahlil Jaloliddin Manguberdi faoliyati Xorazmshohlar davlati og‘ir inqirozga yuz tutgan sharoitda kechganini ko‘rsatadi. Mo‘g‘ullar istilosi mavjud harbiy va siyosiy tizimga kuchli bosim o‘tkazgan bir paytda sarkarda o‘z atrofida tarafdorlarni jamlash hamda bosqinchilarga qarshi kurashni davom ettirishga harakat qilgan. Uning faoliyatida harbiy qarshilik bilan siyosiy hokimiyatni saqlab qolish vazifasi bir-biri bilan chambarchas bog‘langan [1], [2].

Sarkardaning davlat boshqaruvi borasidagi intilishlari faqat jang olib borish bilan cheklanmagan. Qo‘shinlar o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlash, hamkor kuchlarni birlashtirish va siyosiy tayanchni mustahkamlash ehtiyoji uning qarorlariga ta’sir ko‘rsatgan. Biroq mavjud ichki kelishmovchiliklar va markazlashgan barqaror boshqaruvning zaiflashuvi ushbu vazifalarni murakkablashtirgan. Bu holat Jaloliddin Manguberdi faoliyatini faqat shaxsiy jasorat nuqtayi nazaridan emas, davlatning amaldagi imkoniyatlari doirasida ham baholashni talab qiladi [2], [3], [10].

1221-yilgi Parvon jangi va uning harbiy-siyosiy ahamiyati

1221-yilda Parvon yaqinida yuz bergan jang Jaloliddin Manguberdi faoliyatidagi eng muhim harbiy muvaffaqiyatlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu to‘qnashuvda uning qo‘shini mo‘g‘ul kuchlarini mag‘lubiyatga uchratgan. G‘alaba sarkardaning jangovar vaziyatga moslashish, qo‘shinlarni boshqarish hamda mavjud kuchlardan foydalanish qobiliyatini ko‘rsatgan. Natijada mo‘g‘ul qo‘shinlariga qarshi muvaffaqiyatli qarshilik ko‘rsatish mumkinligi amalda namoyish etilgan [1], [3], [4].

Parvon jangining tarixiy ahamiyati faqat g‘alaba natijasi bilan chegaralanmaydi. Ushbu voqea bosqinchilarga qarshi qarshilikning ruhiy va siyosiy imkoniyatlarini ko‘rsatgan. Shu bilan birga, tarixiy ma’lumotlarda g‘alabadan so‘ng yuzaga kelgan ichki

kelishmovchiliklar tilga olinadi. Demak, alohida jangda erishilgan muvaffaqiyatni uzoq muddatli strategik ustunlikka aylantirish uchun qo‘shin va ittifoqchilar o‘rtasidagi birlikni saqlash ham zarur bo‘lgan [1], [3].

Parvondan keyingi kelishmovchiliklar harbiy muvaffaqiyat va siyosiy barqarorlik bir-biriga teng tushunchalar emasligini anglatadi. Harbiy natijani mustahkamlovchi tashkiliy va siyosiy omillar yetarli bo‘lmagan sharoitda alohida g‘alabaning imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Mazkur holat Jaloliddin Manguberdining keyingi harakatlarini baholashda muhim tushuntiruvchi omillardan biridir [2], [5].

Sind daryosi bo‘yidagi jang: mag‘lubiyat va kurashning davom etishi

1221-yilda Sind daryosi bo‘yida Chingizxon boshchiligidagi mo‘g‘ul qo‘shinlari bilan yuz bergan jang Jaloliddin Manguberdi faoliyatidagi eng og‘ir sinovlardan bo‘lgan. Jangda uning qo‘shini mag‘lubiyatga uchragan, sarkarda esa daryodan o‘tib omon qolgan. Mazkur voqea uning qat’iyati va shaxsiy jasoratini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, harbiy jihatdan mag‘lubiyat sodir bo‘lganini ham aniq e’tirof etish lozim [1], [6], [8].

Sind bo‘yidagi to‘qnashuvni Parvon jangi bilan qiyoslash ikki xil natijani ochib beradi: birinchi holatda mo‘g‘ul qo‘shinlari ustidan muvaffaqiyatga erishilgan, ikkinchi holatda esa siyosiy-harbiy sharoit raqib foydasiga o‘zgargan. Bu farq sarkardaning shaxsiy qobiliyati barcha vaziyatlarda bir xil natijani kafolatlamasligini, jang yakuniga kuchlar nisbati hamda tashkiliy-siyosiy sharoit ham ta’sir ko‘rsatishini anglatadi [3], [8], [9].

Sind daryosi bo‘yidagi mag‘lubiyat Jaloliddin Manguberdi faoliyatining yakuni bo‘lmagan. U keyingi davrda ham siyosiy va harbiy kurashni davom ettirishga, tarafdorlarini birlashtirishga va o‘z mavqeini tiklashga intilgan. Shundan kelib chiqib, sarkardaning faoliyatini birgina jang natijasi bilan baholash uning tarixiy harakatlari ko‘lamini toraytirib qo‘yadi [1], [4], [11].

Tarixiy meros va shaxsiy jasoratning ijtimoiy-ma’naviy talqini

Jaloliddin Manguberdi siymosi keyingi davrlarning tarixiy xotirasida jasorat, matonat va Vatanga sadoqat bilan bog‘lanib kelgan. Uning hayoti va janglar haqidagi hikoyalar

o‘tmishning murakkab siyosiy voqealarini esda saqlash, tarixiy shaxs faoliyatidan saboq chiqarish hamda yosh avlodda o‘z tarixiga qiziqish uyg‘otish uchun muhim ahamiyatga ega. Bunda tarixiy ma’lumotlarning ilmiy talqini bilan tarbiyaviy mazmuni o‘rtasidagi farq saqlanishi kerak [3], [12].

Tadqiqot natijalari sarkardaning tarixiy mavqeyi uch jihatda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi: istiloga qarshi harbiy qarshilikni davom ettirgani, inqiroz sharoitida siyosiy kuchlarni birlashtirishga intilgani va uning faoliyati keyingi avlodlar xotirasida ma’naviy timsolga aylangani. Ushbu jihatlar o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, ularning har biri alohida tarixiy tahlilni talab qiladi [1], [2], [12].

MUHOKAMA

Jaloliddin Manguberdi faoliyati yuzasidan olingan natijalar XIII asr boshlaridagi harbiy kurashlarni yakka sarkardaning irodasi bilangina izohlash yetarli emasligini ko‘rsatadi. Qarshilikning samaradorligi hokimiyatning ichki barqarorligi, qo‘shinlarning birlashgan holda harakat qilishi va tashqi bosimga javob berish imkoniyatlariga ham bog‘liq bo‘lgan. Mazkur jihatdan Jaloliddin Manguberdi shaxsining faoliyati Xorazmshohlar davlatining umumiy siyosiy inqirozidan ajratilgan holda o‘rganilmasligi lozim [2], [8], [10].

Parvon jangidagi g‘alaba va Sind daryosi bo‘yidagi mag‘lubiyatni qiyoslash jangovar mahorat bilan strategik natija o‘rtasidagi farqni yaqqol namoyon etadi. Parvondagi muvaffaqiyat qarshilik kuchlarining harbiy imkoniyatlarini ko‘rsatgan bo‘lsa, undan keyingi ichki nizolar mazkur imkoniyatlardan izchil foydalanishni cheklagan. Sind bo‘yidagi jang esa qo‘shinlarning amaldagi ahvoli va tashqi harbiy bosim har qanday rahbarning qarorlarini cheklashi mumkinligini ko‘rsatadi [1], [3], [4].

Sarkardaning shaxsiy jasoratini e’tirof etish bilan jang natijasiga baho berish bir-birini inkor etmaydi. Sind daryosidan o‘tib qutulish tarixiy rivoyatlarda matonat timsoli sifatida talqin etilsa, jangning umumiy natijasi uning qo‘shini mag‘lubiyatga uchraganini bildiradi.

Ilmiy yondashuvda ushbu ikki holatni bir-biriga almashtirib yubormaslik tarixiy voqeani xolis tushuntirishga yordam beradi [1], [6].

Manbalarni talqin etishda yana bir jihatga e’tibor qaratish zarur: Jaloliddin Manguberdi haqidagi tarixiy asarlarning mazmuni, mualliflarning voqealarga yaqinligi va tarixiy qarashlari bir xil emas. Shu sababli ayrim harbiy voqealar, ularning sabab va oqibatlari turli asarlarda turlicha yoritilishi mumkin. Manbalarni o‘zaro qiyoslash sarkardani ideallashtirish yoki aksincha, uning kurashini birgina mag‘lubiyat bilan cheklash kabi biryoqlama xulosalarning oldini oladi [1], [6], [7].

Jaloliddin Manguberdining keyingi siyosiy-harbiy faoliyati uning qarshilikni davom ettirishga intilganini ko‘rsatadi. Biroq ichki nizolar va mustahkam ittifoqlarning yetishmasligi faoliyat natijalariga ta’sir ko‘rsatgan. Ushbu holat tarixiy jarayonlarda yetakchining shaxsiy sifatlari bilan siyosiy institutlar, manfaatlar to‘qnashuvi va harbiy resurslar o‘rtasidagi murakkab munosabatni ko‘rsatadi. Shuning uchun tarixiy baho sarkardaning maqsadi, amaliy harakatlari va erishilgan natijalarini ajratib tahlil qilishga asoslanishi kerak [2], [9], [11].

Jaloliddin Manguberdi merosining tarbiyaviy qiymati tarixiy aniqlik va tanqidiy tafakkur bilan uyg‘unlashtirilgandagina yanada mazmunli bo‘ladi. Yosh avlodga uning g‘alabalarini yoritish bilan bir qatorda, ichki kelishmovchiliklar oqibati va siyosiy birlikning zarurligini tushuntirish ham muhim. Bu yondashuv Vatanga sadoqatni birgina shaxsiy qahramonlik sifatida emas, balki jamiyat oldidagi mas’uliyat, hamjihatlik va tarixiy vaziyatni to‘g‘ri baholash bilan bog‘liq qadriyat sifatida anglashga yordam beradi [3], [12].

Tadqiqotning cheklovi shundaki, matnda asosan mavjud tarixiy asarlar va ilmiy adabiyotlarning umumlashtirilgan ma’lumotlari qo‘llanildi. Qo‘shinlar soni, yo‘qotishlar va janglarning ayrim tafsilotlari bo‘yicha manbalarda uchraydigan farqlar mazkur maqola doirasida alohida tekshirilmagan; shu sababli aniq sonlar haqida qat’iy xulosalar berilmadi. Keyingi tadqiqotlarda manbalarning turli nashrlarini qiyoslash, muallif qarashlarini

solishtirish va Parvon hamda Sind janglarining tarixiy geografiyasini chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Jaloliddin Manguberdi XIII asr boshlarida Xorazmshohlar davlati uchun nihoyatda murakkab bo‘lgan siyosiy-harbiy sharoitda mo‘g‘ullar istilosiga qarshi kurashni davom ettirgan tarixiy shaxsdir. Uning faoliyati harbiy qarshilik, davlat hokimiyatini saqlab qolishga intilish va tarqoq kuchlarni birlashtirish vazifalari o‘zaro bog‘liq bo‘lganini ko‘rsatadi. Sarkardaning tarixdagi o‘rnini xolis baholashda uning shaxsiy fazilatlari bilan mavjud davlat imkoniyatlarini birgalikda hisobga olish zarur.

1221-yilgi Parvon g‘alabasi Jaloliddin Manguberdining harbiy mahorati va qarshilikni tashkil etish imkoniyatlarini namoyon qilgan bo‘lsa, Sind daryosi bo‘yidagi jangda yuz bergan mag‘lubiyat tashqi bosim, ichki birlikning zaiflashuvi va harbiy-siyosiy sharoitning og‘irligini ochib beradi. Ushbu ikki voqeaning qiyosiy tahlili shuni anglatadiki, uzoq muddatli muvaffaqiyat uchun shaxsiy jasorat bilan bir qatorda siyosiy barqarorlik va qo‘shinlar hamjihatligi ham muhim ahamiyatga ega.

Jaloliddin Manguberdi mag‘lubiyatlardan keyin ham kurashni davom ettirishga intilganligi bilan tarixiy xotirada alohida mavqega ega bo‘ldi. Uning merosi bugungi kunda vatanparvarlik, qat’iyat va mas’uliyat haqida tarixiy mushohada yuritish imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu merosni o‘rganish qahramonlik tasvirlari bilangina cheklanmay, tarixiy voqealar sabab va oqibatlarini ilmiy asosda sharhlashga tayanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shihobiddin Muhammad an-Nasaviy. Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tafsiloti. — Toshkent: O‘zbekiston, 1999.

2. Buniyotov Z. Anushtagin Xorazmshohlar davlati (1097–1231). — Toshkent, 1998.

3. Bo‘riyev O., Toshev N. Jaloliddin Manguberdi. — Toshkent: Fan, 1999.

4. Sodiqov H. Sulton Jaloliddin Manguberdi. — Toshkent: Art Flex, 2009.

5. Toshev N. Jaloliddin Manguberdi. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 1999.

6. Juvayniy, Alouddin Atomalik. Tarixi jahongusho. — Toshkent: Mumtoz so‘z, 2015.

7. Rashid ad-Din. Сборник летописей. — Moskva, 2002. — 1–2-jildlar.

8. Bartold V. V. Mo‘g‘ul bosqini davrida Turkiston. — Moskva, 1963.

9. Saunders J. J. The History of the Mongol Conquests. — London: Routledge and Kegan Paul, 1971.

10. Qafaso‘g‘li I. Xorazmshohlar davlati tarixi. — Toshkent: Navro‘z, 2016.

11. Abdirimov B., Sajjad V. Jaloliddin Manguberdi Pokistonda. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

12. Shayxzoda M. Jaloliddin Manguberdi. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1972.

13. Gulbaxor, M., & Bahodir, S. (2025). TIL O ‘RGANISHDA CHATGPT, TARJIMA TIZIMLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI. TADQIQOTLAR, 76(3), 17-21.

14. Muzaffar, G., & Bahodir, S. (2025). INSON ORGANIZMIDA UCHRAYDIGAN ICHKI KASALIKLAR. TADQIQOTLAR, 76(2), 71-74.

15. Bakhodir, S., & Dilshoda, R. (2025). EASTERN THINKERS OF THE ERA OF THE FIRST RENAISSANCE. Global Science Review, 8(1), 682-687.

16. Zebo, N., & Bahodir, S. (2025). O ‘RTA ASRLARDA ANGLIYA (V-XV ASRLAR). Global Science Review, 11(1), 85-90.

17. Шамсиддинов, Б., & Гуламов, М. (2023). ЛОГИЧЕСКИЕ СООТНОШЕНИЯ ФИЛОСОФИИ С ЛИТЕРАТУРОЙ. Oriental Art and Culture, 4(3), 332-335.

18. Shamsiddinov, B. J., & Jakbaraliyva, Z. (2022). Scientific and Empirical Relations of Philosophy and Literature. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 7, 70-73.

19. Abdullaev, U. B., & Shamshiddinov, B. (2024). O ‘RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 1(1).

20. Шамсиддинов, Б. Ж., & Жакбаралиева, З. О. (2022). АБУ АЛИ ИБН СИНО ТИББИЙ ТАРБИЯ ХУСУСИДА. Oriental Art and Culture, 3(2), 670-674.

21. Shamsiddinov, B. (2022). The importance of supporting innovative activities of entrepreneurs in uzbekistan. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 11(11), 165-170.
22. Шамсиддинов, Б. Ж. (2023). МАМЛАКАТИМИЗ МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИ. Oriental Art and Culture, 4(5), 345-350.
23. Шамсиддинов, Б. (2020). Тарбия жараёнида шар мутафаккирларининг қ педагогик ва психологик қарашлари. In Актуальные вопросы развития современного общества, экономики и профессионального образования (pp. 268-271). Российский государственный профессионально-педагогический университет.
24. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.
25. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.
26. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.
27. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.
28. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.
29. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.
30. Shamsiddinov, B. M. U. (2026, June). HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC FEATURES OF POTTERY-RELATED RITUALS IN THE FERGANA VALLEY. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 135-143).
31. Ruxshona, A., & Bahodir, S. (2026). IS’HOQXON IBRATNING MA’RIFATPARVARLIK FAOLIYATI VA ILMIY MEROSI. Ustozlar uchun, 104(1), 284-292.

32. Bahodir, S. (2026). TALABALARNING MUSTAQIL TA’LIMINI TASHKIL ETISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O ‘RNI VA AHAMIYATI. Лучшие интеллектуальные исследования, 78(1), 496-510.
33. Bahodir, S. (2026). ZAMON TANLAMAS TRAGEDIYA: SOFOKLNING “SHOH EDIP” ASARIDA TAQDIR, BILISH VA INSON MAS’ULIYATI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 274-279.
34. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). QADIMGI HINDISTON SIVILIZATSIYASI: SHAKLLANISHI, TARAQQIYOT BOSQICHLARI VA JAHON TARIXIDAGI O ‘RNI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 267-273.
35. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). 1918–1939-YILLARDA GERMANIYA: VEYMAR RESPUBLIKASIDAN NATSISTLAR DIKTATURASIGACHA. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 254-266.
36. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). ARAB XALIFALIGI TARIXI (NARSHAXIYNING “BUXORO TARIXI” ASARI MISOLIDA). Ustozlar uchun, 105(1), 306-318.
37. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). IJTIMOIY SIYOSAT VA UNING AMALGA OSHIRILISH BOSQICHLARI. Лучшие интеллектуальные исследования, 78(1), 482-495.